

MEMORIALISTICĂ

Ion DUMITRESCU

Filele mele de calendar

Miercuri 20 iulie 1994

Știu că biga e carul antic de luptă, de vânătoare, de triumf și alergare în întreceri, cu două roți și doi cai. Cel care conduce stă în picioare și strunește armăsarii strângând hățurile, fiindcă n-are bici. Știu de asemenea că troika e sania rusească ori căruța cu patru roți și trei cai – unul mijlocăș sub jug și doi lăturași. Surugiul înfolfit în cojoace stârnește bidiviii, pocnind din harapnicul cu plezne. Și mai știu că o cvadrigă e același car antic cu două roți, folosit în aceleași împrejurări și condus în același mod ca biga, dar cu patru cai înhâmați în front.

Biga, sau mai cu seamă cvadriga, au intrat în sculptura monumentală, embleme declamatorii ale triumfului, eroismului, emfazei patriotice, mândriei naționale. Le vedeți cocoțate pe arcuri, porți, palate, monumente.

Dar povestea începe altfel, din alt loc, și se-noadă de câteva ori până ajunge iarăși la bigă și cvadrigă. Dacă m-ascuțați, o s-o aflați.

*

Peste noianul anilor care se duc fără-ntoarcere, o candelă nestinsă și icoana Precistei veghează din colțul lor amintirea Marianeii¹. Era tânără, era frumoasă, era-nțeleaptă... A fost... ce să mai zic?...

Candela e moștenire părintească. Argintul ajurat își leagă grația în pâlpâiri discrete. Icoana am primit-o-n dar, așa cum se cuvine în tradiția deplinei smerenii ortodoxe, în care icoanele n-ar trebui să se vândă ori să se cumpere, pentru că, devenind obiecte negociabile, își știrbesc din sfințenie. Bine e ca să fie dăruite ori primite-n dar, așa cum, după o veche superstiție occidentală, relicvele se fură. Cruciații au cărat grămezi de lemne și kilograme de cuie, întreținând în tot Evul Mediu un comerț înfloritor cu fragmente din cruce și cu piroanele răstignirii. „Maica Domnului – Jalnica” – icoana mea – e pictată pe sticlă și înrămată

¹ Poeta Mariana Dumitrescu (1924-1967).

popular. Mi-a trimis-o din Sibiu, prin 1960, Ilie Micu¹, profesor de muzică și compozitor. Zicea că i-am făcut un bine și, pentru că nu uită, mă roagă s-accept să-mpărțim aducerea-aminte. Mult m-a bucurat darul, mai mult decât oricare altul. Era o icoană veche, moștenită de la bunicii din Mărginimea Sibiului. Splendida imagine a „**Maicii lui Dumnezeu – Îndurerata**” mi-a devenit de-atunci, prin armonia compoziției, măiestria desenului și frumusețea culorii, o desfătare a ochilor, inspirându-mi totodată un sentiment de durere înăbușită, de melancolie, de profundă compasiune. „**Audite et videte, nec dolor quam dolor meus**”... Am agățat-o la loc de cinstă, iar de când s-a-ntâmplat blestematul eveniment, am dăruit-o amintirii Marianeii, să-i binecuvânteze pomenirea și să ne ocrotească. De la început însă, am simțit o insistență dorință să-i află autorul, pentru că devenea clar că nu e vorba de-un anonim modest, de-un șablonar de rutină. Se vedea mâna unui meșter cu har, dintre cei mari – un Savu Moga², un Țimforea³... Era izvodită peste constrângerile mătărilor, lăsând destulă libertate ochiului și mâinii pentru afirmarea unui stil propriu, unei personalități creatoare, al cărei nume ar fi avut dreptul să fie consemnat, dar pe care, dintr-o cucernică modestie, iconarii se sfiau să și-l lase măcar undeva, pe-un colț nebăgat în seamă. Apartenența la regiune, la tradiție, la epocă o stabilisem. Îmi rămânea întregă dorința de a descoperi autorul. Amânând de pe-o zi pe alta, am ajuns până acum o săptămână-n urmă, când m-am hotărât să fac o încercare.

Am început prin investigarea referințelor – destule – pe care le aveam la îndemână. Am răscolit, am răsfoit zile-ntregi și, în fine, ieri am strigat „**Evrika**”! În 1943, înainte de plecarea din țară, Brăiloiu a organizat împreună cu Ministerul Propagandei Naționale o expoziție în care a prezentat o sută de icoane de Savu Moga, pe care îl descoperise cu ocazia campaniei sociologice inițiată de profesorul Gusti în Țara Oltului. Am frecventat-o atunci. Colecția s-a risipit apoi. O parte a rămas, o alta a ajuns în Elveția, o alta la Paris, în **Musée de l'Homme**. Unele dintre icoane au fost reproduse în monografiile și diverse publicații. Între acestea am găsit ce doream.

E o „**Maica Domnului – Jalnica**”, prea puțin deosebită de a mea. Aceleași trăsături de penel, același colorit, același fond de aur, discret, aceeași tehnică. Ochii, buzele, nasul, mâinile mai ales sunt aceleași, maforionul, tivul, ornamentele, la fel. Tatăl Ceresc sus, în colțul din stânga, lisus crucificat, glava lui Adam la picioarele crucii, înclinarea capului, aceeași compoziție. Meșterii mari nu foloseau șablonul, dar păstrau totuși o anumită tipologie în cadrul tradiției, afirmau un stil, o manieră de prezentare a imaginilor, care le definesc personalitatea. Fără nici un strop de îndoială, autorul comun al celor două Madone rămâne Savu Moga din Arpașul de Sus, iar icoanele lui – capodopere ale genului.

*

¹ Ilie Micu (1916-1973).

² Savu Moga (1816-1899) – vestit iconar din Țara Oltului, venit din nordul Transilvaniei.

³ Matei Purcariu zis „Țimforea” (1836-1906) – „cel mai pitoresc povestitor dintre iconarii transilvăneni”.

Dar, să mă întorc la bigă și cvadrigă. Răscolind și răsfoind, am dat peste Sfântul Ilie. În iconografia bizantină, marele prooroc e la preț; în cea catolică, mai puțin; protestanții nu-l agreează. Și, mi-am adus aminte că azi – 20 iulie – llinca își serbează onomastica. Sfânt'Ilie se pregătește de praznic. Scoate căruța de sub șopron, face semn lui Ilie-Pălie să-nhame telegarii, s-așează boierește și pleacă la vânătoare de draci. Ține-l, Doamne! Ce mult am dorit să dăruiesc llincăi, de ziua ei, un Sfânt Ilie mai deosebit, o icoană care să-mi satisfacă închipuirea, dacă nu o cvadrigă, măcar o bigă cu roți de argint și pegași de foc. N-am izbutit până acum, greu să mai izbutesc. Dacă nu apare un donator, ar trebui s-o cumpăr, iar în ultima vreme, până și peste hotare, icoanele vechi românești, devenite valori de patrimoniu, au săltat la sume importante. Avem de-acum o artă universală, cum n-am izbutit cu Luchian, Petrașcu, Pallady, Tonitza, Ciucurencu... Cine-ar fi crezul că, în 1990, la preț mondial stă Savu Moga, nu Luchian? În iconografia pe sticlă, Ilie se preumblă în căruță făgărășană cu patru roți și de obicei cu doi cai, pe care-i strunește cu bici de foc. În iconografia veche rusă, Sfânt'Ilie se plimbă cu troika. Apoi, un Sfânt'Ilie – portret, în afară de cel pictat la Novgorod, cu degete fine, barbă albă în fâșii, mustăți în paranteză – imagine insolită –, nu găsesc în albumele mele. Cred că nici în erminiile bizantine proorocul nu e profilat ca portret solitar. Icoanele respective evocă scene biografice. Câmpul pictat e împărțit în două registre. În cel de sus, biga, troika, cvadriga aleargă în diagonală, cu norii, stelele și soarele după ele. Cel de jos povestește întâmplări din viața proorocului, cu Elisei și cojocul, cu stolul de corbi care-l hrănesc în pustie, cu Arhanghelul Gavril care-l veghează. Pe-alături, un gospodar ține coarnele plugului, doi boi se opintesc în jug, ruje și lalele umplu spațiile libere.

*

Instalat în fotoliu, cu albumul pe genunchi, am început să urc pe nesimțite. Urcam în diagonală, mereu mai sus, tot mai sus, către soare... Caleașca nu era nici bigă, nici cvadrigă, era trăsurica lui taică-meu, la care Brândescu înhămasse doi cai de pripas. Așa porneam de Sfânta Mărie Mare pe Bistrița-n sus, la mânăstire, eu pe capră, lângă vizitiu. De astă dată, urcam mereu spre soare, sus, tot mai sus. Norii se-nvolburau, văzduhul se lumina, osiile scârțâiau, roțile hurdubăiau asurzitor, caili nechezau grotesc și, deodată, cerul s-a aprins și m-am deșteptat cu ochii pe ecranul televizorului. Toropit de caniculă, însetat, cvadriga-n flăcări, discul solar descoperise clondirul cu **Coca-Cola** și sugea...sugea...

Luni 28 august 1995

Ca toți oamenii, am avut și eu doi bunici: unul din partea tatălui, altul din partea mamei. De multe ori în povestioarele mele i-amestec; dar erau două făpturi deosebite: se asemănau ca Murgilă cu Zorilă. Amândouă bunicile au murit tinere, pentru care nu se găsesc pomenite în vreo împrejurare.

Mărin, dinspre Taica, era un om ciudat. Adus copil de la Bălcești – unde era odrasla îndrăgită, mezinul, de care Gheorghieș – tată-său – s-a despărțit cu greu –, a fost crescut și școlit de boier. Deosebit de inteligent, taciturn, rece, distant, era absent pentru cele și cei din jur. Parcă-l văd în balcon – a murit în 1927 –, încălzindu-și picioarele la soarele primăvăratec.

Auster, inflexibil, dârz, drept – neam vladimiresc¹ –, încăpățânat, tenace, sever cu sine și cu oamenii, autoritar: când intra pe ușă, toți ai casei se ridicau în picioare. Noi copiii mergeam în fiecare zi, înainte și după școală, să-i sărutăm mâna. Nu fuma, nu știa ce e cafeaua, nu punea pe limbă strop de țuică ori de vin, nu ieșea din tabieturile lui. Lunea, miercurea și vinerea ținea post călugăresc. Era evlavios, dar nu bisericos. A murit în legea strămoșească. Avea un perete plin cu icoane, candelă, cruci, Preciste argintate, prăznicare, sfinți, chite de busuioc, iar pe un alt perete o panoplie de arme, cu pușcă, pistoale turcești, săbii de vânătoare, iatagane. Nu era superstițios, nici fricos. Nu s-a auzit să fi fost vreodată bolnav sau să umble cu leacuri. În tinerețe iubea vânătoria. Lua parte la escapadele cinegetice din pădurile Nedeiței, când boierul „ochea printre urechile roibului”.

Și mai avea Tata Mărin un saltar misterios, pe care-l ținea sub cheie. Mult râvnit de copii, l-am deschis de câteva ori pe furiș. Ce nu era acolo: binoclu, pistoale, tesac, cuțite, napoleoni și firfirici de aur, ruble și carboave de argint, mahmudele turcești cât podul palmei, ceasornice cu cheițe și capace, inele, peceți, hrisoave, cărțile deocheate ale lui Anton Pann, trepetnice, gromovnice, calendărașe. Le-am manevrat până s-au terminat. Printre toate era și-un clondir neînceput, cu frunte de rachiu cu izmă, păstrat pentru dureri de măsele, de stomac, de gâlci, de frecții. L-am gustat o dată și ne-am dat de gol. Ardea ca focul.

Nu conversa. Rar îl auzai vorbind. Citea cu măsură. În afară de *Biblie*, *Cazanii*, *Psaltiri* și *Viețile Sfinților*, luate în porții zilnice, matinale, citea și recitea pe Anton Pann, râzând singur de năzdrăvăniile lui Nastratin. După cantitatea de volume aflate până târziu în câteva lăzi pe care le-am prăpădit, cred că boier Niță făcea parte dintre prenumerații dascălului. Mărin vorbea câteodată despre un rotofei haios care poposea din când în când la Oteșani, cu sacii de cărți, și era găzduit de boier. Cărțile despre beție, bețivi, amoruri și alte păcate lumești, dintr-un sentiment de pudoare, le ținea la o parte. Multe, apărute în chirilicele de tranziție, le buchiseam și noi până târziu; pe unele le-am dat unui muzeu din Râmnic, care le cerea, pe altele le-am împrăștiat în seminar și, încet-încet, lăzile s-au golit. Câteva bisericеști le păstrez. Mai am câte ceva și din celelalte.

Cred că umblărețul rotofei era Anton Pann. De ce nu?... Valea Luncavățului merita onoarea. Maiorescu o parcurgea mai târziu, de la Horez la Slăvitești, încântat de excursie. Mai ales când a hălăduit la **Mănăstirea dintr-un lemn**, neastâmpăratul Pantaleon nu rămânea locului. De altfel, în linie dreaptă – zbor de rândunică –, suntem destul de aproape. Într-o zi de vară, taică-meu îl trimitea pe Nițu Neferu cu desagi plini în Ocnele-Mari, la o mătușă care-i fusese binevoitoare.

¹ Tudor Vladimirescu.

Pleca Neferu dis-de-dimineată și se-ntorcea pe-nnoptate. Or, ce-mi erau Ocnele-Mari, ce-mi era Govora, ce-mi era **Mănăstirea dintr-un lemn**. Pe-atunci nu era vorba de șosele amenajate, asfaltate, sofisticate, ocolind colinele, ci de poteci tăind drept dealurile și văile de-a curmezișul. Mai ales dacă mai aveau și un căluț de munte ori o iepșoară de căpăstru, ca Bădia Calistrat, potecarii n-aveau grijă.

Rar vorbea Tata Mărin, și mai rar povestea. Și-aducea aminte de boier Niță. Povestea scurt, monosilabic, aventurile de la Viena, Buda, Herculane, prin Ardeal, cu boier Niță, după negoț. Pomenea despre neamul vladimiresc, despre Bălceștii copilăriei. De la el am aflat câte ceva despre Tudor, despre bunică-sa Dina, despre Velicu și Gheorghieș. Iorga scria undeva că, după Dina, neamul Vladimireștilor „s-a coborât în popor”. Fiindcă era lipsit de fantezie, Mărin nu inventa, nu adăuga, informațiile lui scurte, precise, fără comentarii erau litere de letopiseț Scria frumos, ordonat și apăsător, zgâriat. Scria și în chirilice, cu o caligrafie elegantă, etajată. Nu făcuse armata, și nici războiul. Primise scutire ca singur fiu la tată bătrân. De altfel, din tot satul, la Plevna nu fusese decât Ticărel, un omuleț roșcovan. La o cinzeacă de rachi, povestea verzi și uscate, despre turci și Osman-Pașa, despre redute, despre ruși, Valter Mărcineanu. Despre Dina și Velicu nu s-a mai auzit. Gheorghieș a luat nevastă dintre românii ori sârbii Timocului. Înainte de a se stabili ca hangiu la răscrucea de la Bălcești, a peregrinat prin Moldova. Apoi, i-a rămas numele de „Hangiu”. O parte din rubedeniile de la Bălcești se cheamă până azi Hangiu.

Pe unul dintre frații mai mari – Mitric – l-am văzut în copilărie. Venea în vizită la Mărin. Avea și surori, dar nu le știu. Iliuță Ionescu, vărul primar al lui taică-meu, din Bălcești, era fiu al uneia dintre ele. Tanța, fiică-sa, măritată cu profesorul Lepădătescu¹, le știe mai bine decât mine.

Tata Mărin a fost înmormântat în cimitirul din deal, sub crucea de piatră cioplită, trandafiri și merișor. Boier Niță își doarme somnul sub lepedea zidită de Mărin, în incinta ctitoriei din centrul comunei. Câtă vreme a trăit taică-meu, respectuos și sfios cu tradițiile, de fiecare Sfânt Ion sau Sfântă Mărie Mare făcea o slujbă de pomenire, cu pomană, la morminte. După ce-am plecat din Oteșani și ne-am răzlețit în lume, uitarea și bălăriile au cuvântul. Oh, lume, lume!...

Niculae, zis „Căpeț”, celălalt bunic, era o grădină. „Căpeț”, pentru că taică-său, Drăghici, primise un rang de boiernaș, care îi da dreptul să poarte căciulă fără moț, cu fundul plat ca recipientul de măsurat cereale. „Un căpeț de mere, pe-un căpeț de boabe”, strigau oltenii de la munte, când ajungeau la Dunăre.

Mai tânăr ca primul, Tata Niculae a trăit mult încoace – eram noi studenți. A murit de o infecție rară, necunoscută, în urma înțepăturii unei insecte. Vrednic, inventiv, gospodar, a zidit casă modernă, cu etaj, creștea vite de soi, cultiva zarzavaturi, pomi și arbori necunoscuți în partea locului, înghebase o prisacă, și-a dat băiatul la școală, la Râmnic. Democrat înăscut, era prietenos, sociabil, iubitor, lipicios, vorbăreț, fantezist, fabulist. Îi plăcea politica, dar vota cu Bachus și numai cu rachi curat. Era abonat la *Universul* și *Furnica*. A fost în câteva rânduri

¹ Mircea Lepădătescu.

primar în sat. Îl iubeau Duca¹ și toți liberalii vâlceni. Le-ar fi fost stâlp de nădejde, dacă i-ar fi luat în serios.

Avea o iepșoară buiestrașă, pe care o încăleca fără șa și se lăsa purtat pe unde știa ea, oprindu-se și rămânând neclintită la poartă. La întoarcere, îl descărca direct pe prispă și-apoi intra în grajdul ei. Când cobora pe vale, fiindcă locuia în deal, la casa bătrânească, pentru copii era sărbătoare. Căscam gurile. Dacă se pornea pe povestit, se lungea, se lungea și nu mai termina. Circula chiar o zicală: „Când te prinde Căpeț la vorbă, aranjează-ți mai întâi nevoile.”

Maică-mea apărea cu clondirul și paharul. Nu ducea lipsă de partener. Îi plăcea să bea de unul singur, și-apoi, nu conversa: monologa. Știa să inventeze atâtea, că uitai de toate. Spunea snoave cu țigani, cu evrei, cu târgoveți, știa întâmplări hazlii din actualitate, pe care le-nflorea. Turna pe-ndelete, țuguia buzele și plescăia. Un clondir și atât: nimic mai mult. „Florico, vezi că ai uitat vrana fără dop, parcă s-a mai trezit rachia.” (Maică-mea, stropind licoarea, turna câteodată mai multă apă.)

Și-acum, o povestioară cu dulăul Builă și hoțul Ianoș, auzită de la Tata Căpeț:

O curte boierească de țară era o fortăreață primitivă. Mă duce gândul la locuințele lacustre. De pe urmele fostei curți a boierului Niță rămăseseră înfipti în pământ câțiva bulumaci din împrejmuire – trunchiuri întregi de copaci, legați cu nuiile și ascuțiți la vârf, înalți până la trei metri. La colțuri erau posturi de pază, iar în interior o haită de câini completa apărarea. Curtea lui Boier Niță le avea pe toate. Pentru câini se depunea o atenție deosebită. Prăsilile erau selectate, hrănite și educate cu atenție. Șeful lor era Ioniță Gușatu, o namilă de vlăjgan să gătuie ursul. Viorist și cimpoier, purta două guși ca două pepenoaice.

Ziua, câinii se închideau într-un țarc anume, iar noaptea erau lăsați liberi. La cea mai mică alarmă, liota pomea hărmălaia. Slugile, curtea intrau în apărare. Dar șeful dulăilor între dulăi era Builă, și el o namilă de câine numai colți și gheare. Era negru tăciune. Îl cumpărase boierul de la ciobanii de sub Builă, neam aristocrat, crescut la stână cu brânză și zer, moștenind toate calitățile adunate în generațiile dresate să lupte cu ursul, cu lupii, cu omul. Știa cum să se bată cu ursul, să sperie lupii, cum s-apuce omul de beregată. Nu dormea cu gloata. Ziua somnola într-un butoi desfundat, la ușa pivniței de sub culă. La cea mai neînsemnată tresărire de vânt, șoaptă, un pas străin, mai întâi rămânea nemișcat, studia, adulmeca și la momentul convenit țâșnea ca un resort de oțel. Strângea între labe, înfigea caninii, încorda ghearele, îi curgeau bale și nu lăsa prada decât sugrumată, dacă nu intervenea o comandă.

Când mergi în sus, pe Luncavăț, spre răscrucea de lângă târgul Horez, îți stă în față Builă, stâncă neagră neclintită, ca o căciulă țuguiață de mocan. Când scânteie sub zăpadă, pare o cușmă miștoasă, îndesată peste urechi. Localnicii îl folosesc ca reper meteorologic, fie nepieptănat de nori, fie în ceață, fie măturat de

¹ Ion Gheorghe Duca (1879-1933) – jurist, publicist și om politic. Unul dintre ideologii liberalismului în România, președinte al Partidului Național-Liberal (1930-1933).

vânturi sau în furtună, vara pe secetă, toamna pe ploaie. Profilat pe cer senin, înscrie o pată neagră de tuș în peisajul Horezului.

Boierul a plătit, a băgat cățălandrul într-o ureche de dășagă și i-a zis „Builă”. Educația de adolescent i-a făcut-o Ioniță Gușatu. Builă era de-acum șef necontestat între dulăi. Nu lătra decât din când în când, gros, sonor, autoritar, băgând spaima în orăntăniile curții. N-avea coadă. Ciobanii le-o taie de mici, pentru neîncomodare la luptă. Era prieten nedespărțit cu țapul cioporului de capre, un exemplar pe măsură, plinar, cornut, bărbos, mândru de podoabele pe care le purta. Pornea turma dimineața cu țapu-n frunte, Builă târcolind împrejur, Trepăduș – tânăr pe-atunci, copilandru, pripășit la curte – încheind cotegiul. Caprele rodeau lăstarii, Builă scormonea tufele și mărarinii, după mierle și ouă de păsărele. Într-o zi a trântit în curte un iepure vătui.

Hoțul lanoș, pripășit și el prin partea locului, venea de dincolo, dinspre părțile ungurești. Erau trei hoțomani de spaimă, lanoș cu doi fârtați. Cuțitari, pușcași, pistolari, bântuiau călări în zona de sub munte, până-n fund la Baia de Aramă: boiernași strângători de parale, popi, greci cu afaceri, negustori, vistierii. Degeaba-i încolțeau puterile. Băgaseră spaima-n olteni. Nu se dădeau la o parte de la nici o blestemăție: schingiuiau, omorau, furau. Intrau prin viclenie în casele oamenilor, umpleau dășagii și cărau prăzile în Ardeal.

Era noaptea de Sânziene, noapte sfântă la români, de care sunt legate multe obiceiuri și superstiții. Cea mai scurtă noapte dintre cele ale verii era „noaptea împăcării dintre hoți și păgubași”. Ți-am furat turma, mă prezint la miezul nopții cu un miel în brațe și-o lumânare aprinsă. Ți-am furat găinile, ți-aduc o legătură de ouă; ți-am furat porcul, vin cu o afumătură; ți-am furat bani, îți înapoiez un creițar de argint... Păgubașul te sărută și primește darul. Musafirul e apoi pofțit la ospăț, care durează până a doua zi la prânz. L-am întrebat pe taică-meu, care respectă obiceiul: „Ce ți-au adus hoții care ți-au furat varza și cartofii?”... Nu procedai la împăcare, în anul următor nu mai aveai noroc la hoțit. Păgubașul care nu primea împăcarea, rămânea la discreția hoțului.

În cea noapte de Sânziene, potrivit tradiției, boierul s-a culcat decuseara, a deschis ușile și ferestrele, a aprins lumânări la icoana Sfântului Ion. Slugile-au amorțit în culcușuri. Poarta cea mare a rămas fără zăvor, câinii în țarcul lor. Numai în fund, cuhniile fumegau din plin; încolo, liniște și întuneric. Noapte de iunie cu cer înstelat, concert de greieri, parfum de tei.

La miezul nopții începeau să vină oaspeții. Dar Builă veghea. În butoiul lui îi pișcau niscai purici, că nu-i venea să stea locului. A ciulit urechea, a adulmecat vântul și, negru ca o fantomă, a țâșnit. În curte, lângă culă, o umbră se strecura spre intrare. Când să pună piciorul pe scară, s-a pomenit între etichetele dulăului. Un bot colțat căuta carotida. Umbra a scos cuțitul, dar caninii s-au înfipt adânc ca pumnalele. Sugrumat, n-a putut striga, nici să fugă. Când a răsunat un scheunat ca o sirenă de alarmă, toată curtea a fost în picioare. Ceilalți dulăi au sărit țarcul, lătrând, scheunând. S-a sculat Gușatu cu săcurea, boierul a tras un foc de pușcă pe fereastră. Complicii lui lanoș, rămași lângă cai, au vrut să-ncalece. Prea târziu: ceata de slugi și de câini îi înconjură. Pasă-mi-te, lanoș nu cunoștea obiceiurile...

Începură să sosească oaspeții. Printre ei, cu ceata lui, făcându-și loc, intra Niță Burdulea, vestitul haiduc – nu hoț – al Oteșanilor, prieten cu boierul și vecin. Până târziu am văzut rămășițele gospodăriei care a aparținut haiducului. Erau dincolo, pe malul râului, în dreptul confluenței cu Gresarea, un maidan pe un colț de stâncă, sub care gâlgâie apa. Poteca a fost surpată. Temeliile, câteva bârne afumate, pietre arse erau împrăștiate prin bozii, cucutele și socii care le năpădeau. Atât rămăsese din Niță Burdulea, un om misterios, de legendă. Gospodar în sat, vrednic, darnic, bisericos, dispărea cu lunile de-acasă și apărea pe neașteptate. N-avea familie, n-avea rude. Ara, semăna, deretica și dispărea. Se zicea că haiducește în codrii Bacăului. Apoi s-a auzit că și-ar fi pus singur foc și-a dispărut pentru totdeauna.

După împrăștierea revoluției lui Tudor și înfrângerea eteriștilor la Drăgășani, Ipsilante a fugit în Ardeal, pandurii au rămas fără gospodării, fără adăposturi, fără mijloace de trai, hăituiți de stăpânirea turcească. Alții prinseseră gustul haiduciei și, în apele tulburi ale epocii, au dispărut. Îi cântă literatura populară.

Ianoș și șogorii, legați fedeleș, au fost trimiși sub escortă plocon Băniei din Craiova, regiunea a fost mântuită, petrecerea a ținut până a doua zi, la prânz. Builă s-a retras în butoiul lui, lângă grămada de oase. În saltarul misterios, printre toate celelalte, se afla și un cuțit lung, cu lamă subțire, prășele negre ghintuite în bumbi de alamă. Era cuțitul lui Ianoș, pe care-l păstra bunicul.

Și povestea s-a sfârșit... Numai că Tata Căpeț știa și altele... Niță Burdulea cere cuvântul:

Joi 21 septembrie 1995

Pentru că Tata Mare Mărin nu vorbea decât din când în când, iar de povestit întâmplări nici atât, Tata Niculae Căpeț luase obiceiul să le povestească de la el. Așa se face că unele dintre cele povestite de Niculae să-l privească numai pe Mărin, pentru care bine e ca fila de calendar respectivă să se citească în continuare, pentru a nu repeta lucruri pe care e destul să le spui o singură dată. Iar dacă pe unele mi le amintesc în amănunt, pe altele le-am uitat, le amestec, le-ncurc, n-aș putea să le scriu corect. Bunăoară, întâmplarea cu neamțul care-i pusese gând rău boierului Niță, la Mehadia, sau cu mrețele, cu și fără coadă, nu le mai știu, le dau uitării. În schimb, întâmplarea din pădurea Șarului, sau cea cu arhimandritul Isaia de la Horez mi le amintesc întocmai. Parcă-l aud pe Tata Căpeț povestindu-le printre păhărele și parcă mă văd copil fugit de la joacă să casc gura...

Pădurea Șarului era pe vremea ei mai pădure decât este astăzi, când o traversezi spre sau dinspre Craiova, cu un popas la o bere și-o gustare de bufet. Deasă, verde, încâlcită, cu ochiuri tănuite, poteci împleticite, tufani înțesați printre trunchiurile seculare de fagi și goruni, în hățșurile neumblate cărcăiau haiduci și hoți de drumul-mare. În pădurea Șarului și-a început și Niță Burdulea haiducia. Tata Mărin, care, după înțelegerile lui boier Niță, transporta frunte de rachiu la curtea Glogoveanului, întorcându-se odată de la Craiova cu butoaiile goale și

teșchereaua plină, în Cotoșmanu a fost despuiat de bani, de cai cu hamuri, de ipingea și s-a ales cu capul spart. A-nvățat lecția și nu mai călătorea fără pitac de la Bănie, iar în ceea ce privește banii, arunca fișcurile cu gălbiori pe vrana unui butoi golit, făcându-se înscris cu un om de încredere din Craiova că-i are de primit. Și nu o dată, împingând cu argații căruțele pe șleaurile drumeagurilor, l-a întâlnit pe Niță Burdulea, vecin și prieten al boierului din Oteșani.

De astă-dată, l-a poftit la o cină haiducească. Adânc, într-un luminii tănuit, pe vatra de jăratec se frigeau berbecii. Tocmai când să dea cep unui butoi, au sosit cararele gâfâind: „Potera, suntem înconjurați...” Într-o clipită au învelit focul, Niță și-a tăiat mustățile – frumusețe de podoabă blondă, sfârcuită –, apoi s-au legat unul pe altul de roți, de loitre, de oiște, prăpădiți, tăvăliți, rupți, zgâriați. Caii cu hamurile se găseau din vreme la adăpost. Prea puțini erau cei care-l cunoșteau pe Niță Burdulea, de unde vorbe: că e șchiop, cocoșat, pitic... Era înalt, spătos, falnic, puternic, trăgea singur o căruță încărcată, spârgea piatra cu pumnul, încăleca din fuga calului, împușca rândunica din zbor...

- Ce e cu voi?, a tunat polcovnicul. Era o roată de pușcași din gardia națională, cu neferi turci foindu-și șalvării și zdrăngănind iataganele... Luna tocmai intra în nor.

- Ne-au prădat hoții... ne-au luat banii, caii, hamurile...ne-au bătut, ne-au legat...

- Care hoții?

- Ai lui Niță Burdulea...

- Erau mulți?

- Vreo zece...

- Încotro au luat-o?

- Într-acolo...

Au slobozit o salvă de pistoale și s-au dus... Până la ziuă a ținut chiolhanul.

*

Fratele Inochentie nu împlinise 16 ani. Era în ascultare la mănăstirea Frăsinei. Păzea caprele, mulgea oile, trebăluia de dimineața până seara. Inochentie-n jos, Inochentie-n sus, până-ntr-o zi când s-a săturat și-a fugit din mănăstire. Între timp s-a lipit de ceata lui Niță Burdulea. Câte nu făcea și desfăcea Inochentie! Și le făcea bine.

Un pufuleț de perișori sub nas, doi trandafiri în obraji, ochi de pisică, sprinten ca o verighetă, un comănac strâns pe frunte, învelit într-o pulpană de șeic negru până-n pământ, n-ai fi zis că nu e o călugăriță, o soră tânără în floarea fetei, sechestrată în mănăstire.

- Plecăciune și sărut dreapta, maică stareță! Sunt sora Ana și vin din partea maicii Platonida de la **Mănăstirea dintr-un lemn**, cu un sac de ceasloave noi, abia ieșite din teascurile lui Antonaș...

Era ruptă de oboesală, prăfuită, nemâncată...

- Și când ai plecat de la mănăstire?

sb - Azi dimineață, odată cu ziua...

sbpc - Sărmana copilă! Dați-i să mănânce, culcați-o în arhondaric!

luna: La miezul nopții, cioc, cioc, în ușa iatacului unde dormea somnul dreptilor arhimandritul Isaia:

luna: - Eu, fratele Zaharias. Plec în zori la Elada cu banii. Vreau să vorbim...

Noroc că Sfinția Sa, între două pistoale, a judecat drept: „Banii umblă... în timp ce viața...” Restul n-a fost decât o chestiune de translație: fișcurile cu gălbiori care trebuiau să ia drumul Patridei au virat în desaga haiducului. Când răsărea luna de după dealul Ulmului, cei patru călăreți urcau priporul Vaideenilor.

Și povestea continuă și se termină:

Evlavios, ajuns la vârsta înțelepciunii, Niță Burdulea s-a gândit să dăruiască lui Dumnezeu restul vieții. Că și-a pus singur foc gospodăriei și-a stat cu brațele-ncruciate până s-a stins ultimul cărbune, nu e legendă: o povestesc bătrânii. A plecat apoi spre Sfântul Munte, dar n-a ajuns. A rămas agățat pe undeva în Balcani, și-a zidit cu mâinile și banii lui un schit, unde a pustnicit în deplină sfințenie până la adânci bătrânețe, venerat ca sfânt pentru înțelepciune și facerile de bine.

În vizitele mele la Rila¹, m-a aflat un călugăr bătrân – către 90 de ani –, român de prin părțile lalomiței, răzlețit din tinerețe între monahii bulgari. Singura lui dorință fierbinte era să sărute pământul natal înainte de moarte. Am făcut o intervenție scrisă către Prea Fericitul Iustinian, dar nu mai știu ce-a ieșit. El mi-a povestit despre un pustnic român – Ioanichie –, care și-a zidit schit în munți, iar la adânci bătrânețe și-a mutat vremelnicele rămășițe în mânăstire, unde s-a săvârșit la o sută și doi ani.

Cine știe?... Ocolite sunt căile Domnului.

Luni 20 aprilie 1987

Ricu² a fost și rămâne un interlocutor antrenant. În discuție cu el, comerțul se face **tac au tac**, balanța se menține fără deficit. Pe urmă, Ricu știe fel de fel de poante inedite, pe care n-aș avea cum să le aflu, mai ales de când mă cotrocenesc în ostrovul fără de poduri și mijloace de transport.

Ieri m-a conversat o jumătate de oră și, printre altele, am aflat că nu demult a murit, la München, Joe Reininger – fostul nostru coleg de Conservator. Excelent violonist, Joe a pornit-o de la-nceput pe muzica ușoară. În ultima vreme făcea carieră notabilă în Germania. Entuziast și fabulant, combina planuri mărețe și le etala cu aer serios și sigur, parc-ar fi vorbit de afaceri banale. Visa o gigantică orchestră de jazz simfonic – cea mai bună din Europa. Dacă nu ne cunoșteam, s-ar fi lăudat că o dirijează de multă vreme; așa, îmi solicita sprijinul s-o facă, promițându-mi și mie bagheta...

¹ Rila – cea mai renumită mânăstire din Bulgaria, fondată la începutul secolului al XIII-lea (în masivul Rila din munții Rodopi).

² Henry Mălineanu (1920-2000) – compozitor, dirijor.

Vestea mă întristează. Generația mea se rărește. Joe colindă în căutare de muzicanți, pentru cea mai faimoasă orchestră de jazz simfonic din... ceruri...

Și, mai aflu că a murit Jean Ionescu, în Elveția.

- Jean era un talent care se naște o dată la suta de ani.

- Da, Ricule, ai dreptate! Și eu am zis-o și-o repet. Era un fenomen.

Dar Jean mai era și unul dintre rejeții lui Carol al II-lea, lăstăriți pe de lături. Nu știu cât îl încălzea pedigree-ul, pentru că nu vorbea niciodată. Era mândru de talentul lui și i-ajungea. Dacă tată-său ar fi suflat, măcar în clarinet, mai bine ca el, poate-l revendica... Îl născuse maică-sa în Elveția și rămăsese cu cetățenia pe buletin – singurul avantaj moștenit de care a profitat, stabilindu-se în nu știu ce oraș cantonal, unde de mai mulți ani își continua cariera.

Jean cânta în virtuos vioara. Violonistică muzică populară românească, muzică țigănească, muzică ungurească, jazz. O făcea ca nimeni altul. Naufragiase pentru un timp concertmaestru în Orchestra Cinematografiei, nu de pripas – un concertmaestru cum și l-ar fi râvnit cea mai bună orchestră simfonică. Am imprimat cu el o parte din muzicile mele de film. Jean cânta deopotrivă la clarinet, la saxofon, la contrabas și era un baterist de mâna-ntâi, deloc diletant, deloc improvizat – profesionist autentic pentru fiecare instrument. Am rămas odată cu gura căscată, ascultându-l cântând *Sonata „Kreutzer”*... Muzica nu numai se compune, se și interpretează. Când interpretul trece dincolo, orice fel de muzică atinge sublimul...

Boem, risipitor, pradă ușoară femeilor – ce mai contează –, Jean Ionescu lipsește și va lipsi, de-acum încolo, muzicii. Păcat că multă vreme a făcut-o pentru bancheii cărpănoși și tari de ureche...

Peste drum de poarta Grădinii Botanice, în dreptul străzii **Doctor Brândză**, e un bloc cu cinci etaje. Aici, într-un apartament, au locuit Vasile Vasilache¹ și Tanți Căpățână. În bombardamentul din 4 aprilie 1944, Vasilache, care cobora scara cu bijuteriile actriței, a fost strivit de suflul unei explozii. Frumoasa Tanți – pe-atunci vedetă de revistă și de film – a continuat să locuiască apartamentul, iar locul vacant a fost ocupat de actorul Mircea Șeptilici.² După câțiva ani însă, Mircea a trebuit să rămână pentru o perioadă în „pensiune de stat”, cum zice Ricu, și la întoarcere a găsit culcușul ocupat. A așteptat răbdător și, când s-a eliberat, s-antors la domiciliu. **On revient toujours...**

Îi întâlneam adesea în mahala, câte unul sau pe-amândoi, și ne salutăm cordial. O pereche subțire. Uitasem să notez că Mircea Șeptilici era bastardul lui Take Ionescu. „Dacă-i puneai mustață și-l așezai pe soclu, n-ai fi zis că nu e tată-său din Piața Romană”, zice Ricu. E-adevărat că în ultima vreme nu i-am mai văzut împreună.

- Știi, maître, că Mircea Șeptilici joacă lanke în Israel, cu o trupă canadiană?

- De unde până unde?...

¹ Vasile Vasilache (1907-1944) – compozitor, actor.

² Mircea Șeptilici (1912-1989, Montréal) – actor, regizor. Deținut politic. Din anii 1980 a trăit în străinătate.

- Păi, el a plecat acum un an-jumătate. Dar cea mai tare știi care e?... ?...
Tanți s-a măritat săptămâna trecută la New York, cu un june muzicant...

- Lasă-te, Ricule, nu te cred! Acum o lună am întâlnit-o în coadă, la ouă. Și-
apoi, Tanți e cel puțin de vârsta mea!

- Ba, nu mă las deloc! Țsta e micul adevăr!...

Joi 13 martie 1986

Elenescu¹ își serbează, la Radio, 75 de ani. Concert cu busculadă. Publicul dă
năvală. În picioare, pe scări, printre rânduri, umple sala. Cine desfundă groapa cu
melomani? Dan Grigore² cu Rahmaninovul, Berlioz, Elenescu?... Admirabilă pofta
bucureștenilor pentru muzică!

Înainte de concert, discursuri: Doru³, Sava⁴, Dan Grigore, sărbătoritul. (Mi-a
povestit Octavian⁵. N-am fost în sală, fiindcă n-am fost invitat și nici n-am știut
despre eveniment.) L-am chemat la telefon să-l felicit, nu să-l săpunesc. „Mi-mi-
minte Do-do-ru, fiindcă-că eu mă-mă-nânc la-la ma-madam Filipe-pescu.”⁶ (Doru
zisese: „Elenescu n-are trei mașini ca Zubin Mehta, și nici avionul lui Karajan, dar
are baghetă. Mănâncă la cantina Radiodifuziunii...”)

N-o fi El-Enescu⁷, dar să-i trăiască bagheta! Cu ea a făcut minuni pentru
muzica românească. „**Au re-re-revoir, la-la optze-zeci**”, și-a trimis bezele
publicului. (Banchetul în saloanele lui madam Filipescu. Fără invitați.)

Duminică 3 decembrie 1989

A murit Ion Popescu-Gopo.⁸ L-au înmormântat în Cimitirul **Bellu**, lângă
potecă, în rând cu Giugaru⁹ și Cotescu¹⁰, alături de cavoul nostru. O să-l am vecin
în veșnicie.

Îl cunoșteam de pe vremea când lucram la Studioul **Sahia**. Robotea și el la o
masă de montaj, făcându-și mâna pentru mai târziu. Îi era nelipsit bătrânul „domn
Popescu” – tatăl –, înalt, uscățiv, în halat lung, gri, îndemnându-l și sorbindu-l din

¹ Emanuel Elenescu (1911-2003) – dirijor, compozitor.

² Dan Grigore (n. 1943) – pianist, prof. univ.

³ Doru Popovici (n. 1932) – compozitor, muzicolog, scriitor, prof. univ.

⁴ Iosif Sava (1933-1998) – muzicolog, comentator radio și tv.

⁵ Octavian Lazăr Cosma (n. 1933) – muzicolog, prof. univ. dr., vicepreședinte al UCMR.

⁶ Doamna Filipescu, prietena de-o viață a muzicianului.

⁷ După o butadă a dirijorului însuși! („Sunteți cumva... maestrul Elenescu?” „Nu, eu sunt maestrul El-Enescu!”).

⁸ Ion Popescu-Gopo (1923-1989) – regizor, scenarist, desenator, caricaturist, ilustrator de carte. Se impune ca principală personalitate a animației românești. Președinte al Asociației Cineaștilor din România (1968-1989).

⁹ Alexandru Giugaru (1897-1986) – actor de teatru și film.

¹⁰ Octavian Cotescu (1931-1985) – actor de teatru și film, prof. univ., rector al IATC.

ochi. Și, nu pot să zic Gopo fără să zic Capo¹, care, pe-atunci, proaspăt angajat, vânzolea studioul. Au rămas prieteni și colaboratori nedespărțiți, se iubeau, se-nțelegeau fiindcă semănau...

Gopo a fost un pionier al desenului animat, la noi. A ajuns, și-a rămas până astăzi, vedeta numărul unu a genului. Președinte al cineaștilor, ne-ntâlneam adesea în ședințe comune. Îmi plăcea, și-am rămas cu impresia că mă place. Se lumina când mă vedea. Marele lui of a rămas neîmplinit: „Scrie-mi și mie, meștere, o muzică; de când te rog!” M-am dat mereu după altele și-mi pare rău.

Gopo a animat multe filme. Și-a creat mascota – omulețul cu cap mare și picioare scurte, neastâmpărat, nedumerit, șfichiuit din vârful peniței unui desenator iscusit, cu idei și fantezie. Tare necaz mi-e când moare câte-un om încă tânăr și de ispravă! „Inexorabilo, Insașiabilo, Incoruptibilu, rogu-te, lasă-mă să-ți dau un sfat – de când aștept prilejul – : uită-te bine, alege, cerne!... nu te repezi orbește!”

Duminică 2 iulie 1989

A plouat, plouă, nu șuvoaie, nu cu fulgere, nu cu tunete. Plouă eficient. Cresc bălăriile în voie, fiindcă florile și plantele de soi au o nobilă cumpătare, o decență de care profită buruienile nesățioase, umflute-ngrășate, gata să pleznească de sevă. Bălării inutile, pe care mâna omului trebuie să le stârpească, pentru a nu umple și stăpâni pământul.

Dar, pe toți gogomanii, tolomacii, gorobeții, mocofanii, care se-ndeașă la lingură, cine-i privește?...

Text stabilit și note de Iilca DUMITRESCU

¹ Compozitorul **Dumitru Capoianu** (n. 1929). Regizor muzical la **Romfilm** (1947-1949). După 1955, muzică originală pentru filme de animație (colaborator permanent al lui Ion Popescu-Gopo) și ficțiune.